KK25
D34

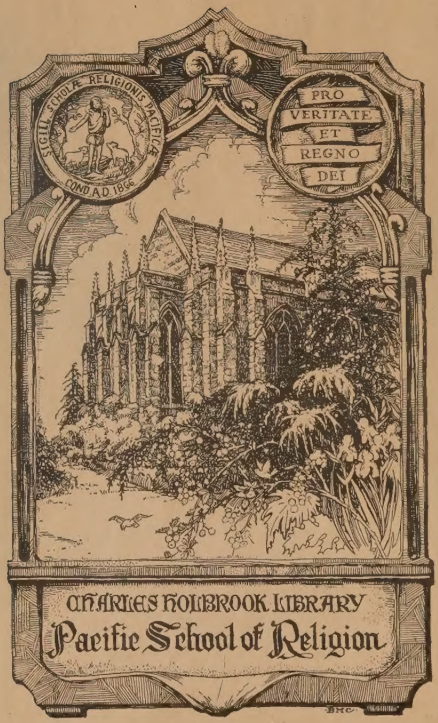

GIFT OF
Charles Atwood Kofoid

DE EVANGELIE-BESTRIJDING

DER

PROTESTANTSCHE LICHTVRIENDEN

IN NOORD-DUITSCHLAND;

TEN SPIEGEL VOOR DE HERVORMDE,

JA VOOR GEHEEL DE

PROTESTANTSCHE KERK IN NEDERLAND.

Ik zal ulieden tot jaloerschheid verwekken.

PAULUS, Rom. X: 19.
(Vgl. MOZES, Deut. XXXII: 21).

TE LEIDEN,
BIJ S. EN J. LUCHTMANS.

1845.

Pacific School of Religion Berkeley, Calif.

KK25
D34

Verlichting? Alles galmt en weêrgalmt van verlichten,
't Klinkt fraai, doch toon' men mij dien nieuwen zonneglans.
'k Zie Trots en Eigenwaan hun Babeltorens stichten,
Maar storm- en nevelwolk omweemlen ze om de trans.
De dwaasheid klauter' vrij, zij nadert tot geen klaarheid,
Maar duizelt, zuizebolt, en weet niet wat zij ziet:
De vleugels van 't Geloof zijn 't voertuig tot de waarheid,
Wanneer 't in Liefde en Hoop tot Gods nabijheid vliedt.

1826. BILDERDIJK.

Deze bladen strekken tot een levend bewijs, dat, wanneer de verderfelijkste dwaalbegrippen (*) *in de Kerk zelve schaamteloos worden verkondigd, de bestrijding der ontrouwe leeraars plaats hebben kan op Evangelische wijs, met een geest niet der vreesachtigheid, maar der kracht en der liefde en der gematigdheid* (2 Tim. I: 7); *zij strekken tot beschaming voor velen in Nederland onder hen die als wachters in de Hervormde Kerk gesteld zijn, wegens het stilzwijgen dat zij, te lang reeds, tegen over de openbare en stelselmatige verloochening der dierbaarste waarheden hebben bewaard; zij strekken vooral tot opwekking om gedachtig te wezen aan de ontboezeming van* CALVIJN: *» een hond blaft als zijn meester aangevallen wordt, en zou ik zwijgen waar het de eer van mijn' Koning en Zaligmaker geldt!" om het woord des Heeren niet te vergeten dat, van den wachter die niet gewaarschuwd heeft, het bloed dergenen die verloren gaan, zal geëischt worden; en om, onder het goedkeuren van de opregtheid en trouw welke door anderen worden betoond, gehoor te geven aan Hem die gezegd heeft: » Ga heen en doe desgelijks."*

April 1845.

(*) Zie ze hoofdzakelijk hierachter vermeld, op bl. 14 en 20 (de noot).

»De regtvaardige zal uit den geloove leven;" dat woord stond den grooten Luther in het diepste zijns harten ingedrukt. De geregtigheid uit het geloof (door de liefde werkzaam) zonder des menschen verdienste, zie daar het middenpunt der Evangelische — en wie zou er niet bijvoegen, ook der Hervormde — Kerk, en om dit middenpunt alleen is 't, dat zich onafgebroken hare belijders verzameld hebben, en zich ook ten allen tijde alleen vereenigen kunnen. Zoo dikwerf dit licht verdonkerd werd of waar men het achter een sluijer van menschelijke wijsheid verborg, moest de Kerk lijden en vervallen. Doch lang genoeg sprak men weinig meer van de Kerk als Kerk. Vergenoegd met eigen maatstaf van eerlijkheid en vroomheid, en slechts vragende naar de wijze waarop enkelen tot geloofsbekeering geraakt waren, bragt men dit niet aan het geen de Kerk als geloof aanneemt, ter toetse. Gelijk de geestelijke zich geregtigd hield, zijn eigene beschouwing op den kansel voor te dragen, zoo was de Gemeente zich hare betrekking en pligten ten aanzien der Evangelie-verkondiging volkomen onbewust. Spreekt men in onze dagen weder van de Kerk, zoo kan ook nu weder de geregtigheid uit het geloof het vereenigingspunt zijn. Men heeft de Evangelische — de Hervormde — Kerk geen grooter onregt kunnen aandoen, dan door het te doen voorkomen als of zij alleen door het ontkennen van de dwalingen der Roomsch-Catholieken ontstaan zijn. Bijaldien men daardoor lid onzer heilige Kerk werd, zouden ook zij allen regt-evangelische Christenen zijn, welke reeds lang met het bijgeloof der Catholieke Kerk, het ware en levendige geloof afgelegd hebben, en nu in dwaling naar eigene wijsheid, of, wat hetzelfde is, naar den lust hunnes vleesches wandelen. Reeds vaak is het opgemerkt en bewezen dat Rationalisme en Catholicisme, in het wezenlijke, in het grondbeginsel overeen-

stemmen, namelijk, dat vooreerst, aan Gods woord zijne geldigheid ontnomen werd, zoo dat het niet meer het eenig rigtsnoer in geloofszaken zijn mag; ten anderen, de verdiensten van Jezus Christus niet meer de eenige grond onzer zaligheid zijn, zonder des menschen werk en verdienste. Zoo kan dan ook de Duivel aan onze kerk geen zwaarder wonde toebrengen, dan door op den kansel menschelijk verstand en eigene geregtigheid te laten prediken. Duidelijk is het dat, in onze dagen, de Evangelische Kerk zich wil aangorden; en, al liggen nog gansche streken in de boeijen des doods, en al gelijken ook geheele landen aan eene woestenij, waar noch zaad gezaaid wordt, noch eenige vrucht wast, zoo verheffen zich toch meer en meer stemmen, en verkondigen de aanmaderende lente; ja, het is duidelijk, de nacht is voorbij, het uur der ontwaking is daar. Maar des morgens kampt het licht met de duisternis, en in de lente de koude met de warmte. Strijd is het levens-element der kerk. Doch, zoo als door dit ontwaakte leven de kerkleer meer op den voorgrond gekomen is, zoo heeft ook de tegenpartij eene andere houding aangenomen.

Zoo zien wij — en de Vertaler maakt er de Nederlandsche Kerk opmerkzaam op — dat zekere zich noemende *Protestantsche vrienden des lichts* hunnen aanval regtstreeks tegen de Kerk rigten. Dit blijkt uit hunne vereeniging te *Köthen*, in 't Vorstendom *Anhalt*, op den 29 Mey des vorigen jaars (1844), zoo gezegd bij gelegenheid van het Heilige Pinksterfeest gehouden; eene gebeurtenis welke iederen opregten Christen met de meeste droefheid, ja afgrijzen vervullen moet. Een groot aantal Köthener *vrienden des Lichts*, vooral handwerksgezellen, hebben daaraan deel genomen. De door hun zeer vereerde Voorganger hunner vereeniging, de Prediker Uhlich, van Pömmelte, is van meening, dat het de Kerk is, welke aan al het onheil in de wereld schuld is; weswegens hij de grondleeringen der Kerk, van de erfzonde, van de verzoening door Jezus bloed, van de drie-eenheid, en van de Godheid van Christus verwerpt. Hiertegen heeft nu Prof. Guericke van *Halle*, (gelijk men weet, in de nabijheid van Köthen gelegen) een berigt ingezonden aan de Prediker-Conferentie te

Berlijn. Wel hem; wel hen die zijn voorbeeld volgen! Want strijden moeten wij; in den strijd slechts kunnen wij ons kleinood, onze geloofsbelijdenis redden. Doch als de Heer spreekt: »ik ben niet gekomen om vrede te brengen, maar het zwaard," dan moet men even zeer in het oog houden, dat het Rijk Gods slechts door ootmoed en geloof komt, en dat dus, wie strijden wil voor den Heere, eer hij naar de wapenen grijpt, dubbel zijne handen moet reinigen, zoo door de tranen des berouws, als door het bloed der verzoening: dan eerst vermogen wij te strijden met het eenige zwaard dat wij hebben, het zwaard des geloofs, dat is, *Gods Woord.*

Het stoutst en het minst bedekt schijnt de Predikant Wislicenus uit Halle, voor zijn ongeloof, te Köthen te zijn uitgekomen. Vooreerst verwerpt hij het gezag der Heilige Schrift en verklaart ronduit, dat wat hij zelf leert, niet overeenkomstig de Schrift is. Ja de leer der Kerk over den persoon van Christus grijpt hij aan, want hij vermeet zich tezeggen: »Christus is geboren als elk ander mensch."

Laat men toch de betrekking gevoelen waarin de Dienaars tot de Kerk staan, als kinderen tot hare moeder. Zoo veel onderwerping moet toch een kind jegens zijne moeder hebben, dat het (zoo lang het zijne betrekking tot de moeder erkent) zwijgt, waar het deze niet begrijpt noch verstaat. Dat wij ons toch niet gedragen, als of *wij* pas de Kerk moesten grondvesten; zij was er lang vóór ons en de poorten der Helle zullen haar niet overweldigen. Nooit heeft de Kerk vergund en zij kan ook niet toelaten dat ieder zijne eigene wijsheid of subjective overtuiging, alleen om dat zij hem wijsheid schijnt of tot overtuiging geworden is, leere en predike. Wij Leeraars zijn geenszins de heeren der Kerk, maar hare dienaars, en moeten aan de gemeenten verkondigen, wat ons als dienaars opgedragen is.

(Ev. Kirchen-Zeitung, July 1844, s. 417 u. ff.)

Wislicenus, — zoo laat zich, eenige bladzijden later, in hetzelfde Maandschrift (s. 451), de boven reeds vermelde Prof.

Guericke, van Halle, in een artikel over hem, hooren — Wislicenus heeft te Köthen zich van het Protestantsche grondbeginsel des geloofs aan Gods Woord openlijk los verklaard, daar hij in de plaats der Heilige Schrift een zoogenaamde heilige algemeene Geest (de Rede) erkent, en duidelijk er voor uitkomt, dat hij, hetgeen in zijne leer tegen de Schrift strijdt, zonder vrees ten aanzien zijner gemeente blijft staande houden, als een bewijs daarvoor bijbrengende: »Wij geloovén niet dat Jezus ontvangen is van den Heiligen Geest, geboren uit de maagd Maria, maar dat hij ontstaan is als andere menschen." Het is waar, de volkomen Rationalisten onzer dagen beweeren niet anders, maar terwijl deze het, om deze of gene reden, meestal nog verbergen, komt Wislicenus voor dit zijn gevoelen rond uit; en heeft, volgens verder verklaren des berigtgevers, zulks in een briefwissel met dezen uitvoeriger herhaald. Arme gemeente, arme kudde, wier eenige herder deze wolf is! Dat het nu blijke of er nog eene kerk is, die zich aan de Schrift, aan het Apostolisch geloof en aan de Godheid van Christus houden blijft.

Daarop bevatte hetzelfde Tijdschrift van Augustus daaraanvolgende (s. 502) een artikel, getiteld: *het arme Köthen*, waarin de schrijver deze Vrienden des lichts en hunne volgers beklaagde. Dit stak dezen laatsten in de oogen. Veertig hunner hebben openlijk het voor Wislicenus opgenomen en hem verdedigd, (Ev. K.-Z. Aug. s. 503, 504) zeggende onder anderen, dat niet het woord des Bijbels, maar de Christelijke geest de ladder des Christendoms is; met behulp des Bijbels moet slechts de geest des Christendoms ontwikkeld worden.

Hierop vinden wij in het n°. van Sept. s. 572, 573, het volgende:

De omstandigheid dat veertig burgers van Köthen ondernomen hebben hunne instemming met Wislicenus Rede openlijk uittebrengen, dat is, zich van het Christelijk geloof ontbonden te verklaren, is in de Evangelische Kerk van Duitschland iets ongehoords. Wel weet een ieder, dat in vele gemeenteleden het geloof gestorven is, en hoe tot in de onder-

ste volksklassen de Bijbel ligtzinnig, ja zelfs met spot behandeld wordt: hoe men den Zoone Gods bloot tot eenen menschenzoon maakt. Dat geschiedde echter tot dus verre slechts in kleine kringen van bekenden, waar men bijeenkomt om over alles te spreken. Maar den overmoed te hebben, het dierbaar erfgoed der vaderen, den grond van onze aardsche en hemelsche welvaart, voor het oog der geheele wereld, over boord te werpen: zoo ver was het tot dus verre nog niet gekomen. Het ongehoorde is van uit het midden der gemeente zelve uitgegaan, een noodzakelijk gevolg van die vereenigingen van vrienden des lichts. Waarlijk het hart moet ons breken, op het denkbeeld: zoo vele zielen in Köthen en de omstreken gaan, door het gift des ongeloofs, dat in die vergaderingen alom gestrooid wordt, besmet, in dwaling en blindheid om, den eeuwigen dood te gemoet. — Met diepe smart ziet men de gevolgen dezer handelwijs vooruit, die plaats moeten grijpen, wen zij niet gestuit wordt. Want die zoogenaamde Protestantsche vrienden ontnemen aan zich zelven en aan anderen den lamp voor onzen voet, het licht op ons pad — Gods heilig Woord, verstoren de rust en den vrede der huisgezinnen, vernietigen de Kerk en den Staat, welke trouwens zonder Christendom niet bestaan kan. Zulks is van deze lieden het hun bewuste of onbewuste doel. Hunne vereenigingen, vol van verzet tegen al het bestaande, ontwikkelen, gelijk natuurlijk is, een gedurig sterker gevoel van op zichzelf te staan, en het bewustzijn eener groote magt, ook naar buiten. — Zulk een Jacobinisme op 't gebied der Kerk zal vroeger of later even zoo zeker tegen den Staat zich toonen. Want wie aan Gods Woord, *dat is*, *aan* God, gehoorzaamheid weigert, hoe zal die een onderdaan willen zijn der wereldlijke Overheid? De geloovigen mogen dus voor Köthen, en wie zich daaraan sluit, wel bidden, dat het uit die valsche rust ontwake en opsta uit dien doodslaap; bidden om aan dien stap tegen het heiligdom gepleegd niet onverschillig te zijn, om Christus baniere op te heffen en den toorn des Heeren te ontgaan. En, Gode zij dank: hoewel deze bittere vruchtons een'langdurig voorbereidden en bestaanden grond van heerschend ongeloof duidelijk te aanschouwen geeft, de kan-

delaar is echter nog niet van zijne plaats weggenomen. Juist onlangs hebben eenige burgers dierzelfde stad zich gedrongen gevoeld, om, vol weemoed over den smaad hunne woonplaats aangedaan, openlijk het navolgende te getuigen, waar een langer stilzwijgen een verraad aan het Euangelium zoude zijn:

Verklaring.

»Wat wij van de Rede des Predikers Wislicenus vernomen hebben, heeft ons in ons Christelijk geloof niet doen wankelen. Maar wij zijn verbaasd, dat deze geestelijke het heeft durven wagen, openlijk de Heilige Schrift haar gezag te ontrooven; het heeft durven wagen te zeggen: dat Jezus Christus, onze Zaligmaker, geenszins de Zoone Gods zij, ontvangen door den Heiligen Geest, geboren uit de maagd Maria. Wij zijn diep bedroefd, dat zulk een openbaar ongeloof voor de ooren eener verzameling van Evangelische Christenen heeft kunnen worden uitgesproken, en staren met bezorgdheid op de aanstaande treurige gevolgen dezer onchristelijke daad. Wij voor ons willen vasthouden aan de Heilige Schrift en in het Apostolisch geloof leven en sterven. Daartoe helpe ons God, de Almagtige."

Köthen, 20 Aug. 1844. *Verschillende Burgers.*

Niet alleen Burgers, ook Leeraars, en Opzieners der Kerk treden met verklaringen op: en, nadat het Consistorie der Pruissische Provincie Saksen het onderzoek naar Wislicenus's openlijken afval van de Evangelische Kerk bij het hoogste Kerkelijke Bestuur heeft aangebragt, — en in afwachting hoe aldaar de zaak zal worden opgenomen — lezen wij eenige bladzijden verder (Sept., s. 577 u. folgg.) het navolgende belangrijke stuk eenes plattelands Leeraars.

»Vertegenwoordigen wij ons nog eens de zaak, waarvan hier sprake is, en zien wij of de Kerk, zoo deze geruchten waarheid zijn, het stilzwijgen zou *mogen* bewaren."

»Wislicenus, die zich aan de dienst der Evangelische Kerk verbonden heeft en als haar beampte haar brood eet, treedt in eene vrije en gemengde vergadering van meestal ongeloo-

vige Predikanten en niet-predikanten ongeroepen op, om niet alleen zijn ongeloof vrank en vrij uit te roepen, maar de leer der Schrift en der Kerk, *niet slechts der Evangelische, maar der Christelijke Kerk*, op de plompste wijze aan te grijpen. Dien ten gevolge schijnt Wislicenus in onze oogen niet als een beklagenswaardige die schipbreuk lijdt aan zijn geloof, zooals er zoovelen in den leeraarsmantel zijn, welke de gevolgen van het onderwijs hunner voormalige onchristelijke Hoogleeraars smartelijk dragen."

» Als zoodanig een' konde hij aanspraak hebben op ons medelijden. Maar, verre van daar, heeft hij, zonder eenig leedwezen, aandrang gevoeld om, verre buiten den hem aangewezenen kring, niet enkel eenig *ongeloof*, maar eene geheel *antichristelijke strekking* te doen kennen. Hij heeft, met hulp zijner medeverbondenen, zonder schaamte, de Kerk, die hem geboren en opgevoed heeft, met de diepste verachting behandeld, als ware 't zijne moeder met vuisten in 't aangezigt geslagen, hare diepste heiligdommen, de leer der Heilige Schrift en der Kerke, van wier hooge beteekenis hij geen denkbeeld heeft noch hebben kan, als de ruwste rationalist aangegrepen, en voorgesteld als zotternij."

» Ja, hij handelt niet alleen als een razende dweeper, maar als sectenmaker. Wat kan volksopruijing heeten zoo het dit niet is? Hoe kan, op eenige andere wijze, de vaan des oproers tegen het gezag der Heilige Schrift en der Kerk opgeheven worden, zoo het door de handelingen van Wislicenus en zijne vrienden niet geschiedt."

» En zou de Kerk hier zwijgen?"

» Wat, bid ik, zouden de aanvoerders van het leger des Staats doen, indien, in dagen van groot gevaar, een officier in de dichte drommen van hoogere en lagere verdedigers des lands derwijze zich hooren liet over de onzekerheid des krijgs, *de volslagene nietigheid der geboden des Konings en der Opperveldheeren*, dat èn gemeenen èn hooge officieren deels stilzwijgend tot eene nadere bijeenkomst uiteen gingen, deels openlijk hunne goedkeuring openbaarden? Het antwoord ligt voor de hand. Oplossing van alle krijgstucht zou weldra het gevolg zijn."

» Reeds toont de tijdgeest zich overal, reeds scharen de leeraars die den Zoon van God verloochenen, zich bij hoopen, reeds verheffen onder de kerkelijken de volksleiders zich tot onder de oogen hunner bevreesde opperhoofden ....."

» Maar de Kerk des Heeren is eeuwig, en hare goddelijke magt toont zich overal, waar de stem zelfs des geringsten zich voor hare waarheid hooren laat. Als zoodanig eene stem van een christelijk geloovigen tegen de kinderen des afvals te Köthen en elders, als de getuigenis van eenen, aan de Schrift en aan de Evangelische Kerk gehoorzaam blijvenden, vrijmoedigen leeraars tegen den in dit opzigt ontrouwen WISLICENUS en alle zijne medgezellen, moet dan de navolgende ronde en duidelijke verklaring aangezien worden."

» Daar WISLICENUS vrijwillig de leer der Heilige Schrift en der Kerk verloochend heeft, mag ik hem (daarlatende de goede trouw zijner overtuiging, waarover ik als van eenen, persoonlijk mij onbekenden, noch bevoegdheid, noch lust heb oordeel te vellen), voortaan geenszins als Christen, veel minder als Evangelisch Christen, allerminst als Prediker in de Evangelische Kerk erkennen."

» Ik verklaar wat ieder Evangelisch Geestelijke, ja zelfs ieder eenvoudig leek, wat ook het onbevooroordeeld verstand eenes heidens, bovenal echter een WISLICENUS zelf, erkennen moet, dat zijne en der zijnen stelling met die eenes dienaars in de Evangelische Kerk volslagen onvereenigbaar is."

» Ik verklaar dat mannen van zijnen geest onbekwaam zijn, in naam des drieëenigen Gods een huwelijk kerkelijk te voltrekken, de Sacramenten te bedienen en Gods Woord uit te leggen."

»Ik verklaar dien ten gevolge, dat ik des genoemden ambtsbetrekking en aller die aan hem gelijk denken, over welke de Kerk weent, maar jegens welke zij ook tucht en geregtigheid uitoefenen moet, als eene voortdurende huichelarij beschouwe, hetzij ze op den kansel of elders hun ampt uitoefenen."

» Ik verklaar, dat ik het vrije genade acht, dat mijn geest in de gehoorzaamheid der waarheid vrijgemaakt is, dat de

Heer mijn geloof uit de algemeene schipbreuk onzer Kerk gered en de erkentenis van de heerlijkheid Gods in 't aangezigt van Jezus Christus mij onwaardigen geschonken heeft; ik acht mij derhalve persoonlijk niets beter, dan de nog dwalenden onder mijne Ambtsbroeders. Ik acht ze niet alleen mijne tranen en gebeden, maar ook de liefde, het toezigt en de voorbede der gansche Kerk waard. Maar als Lid en Dienaar dezer Kerk heb ik het regt te hopen, te bidden en te verlangen dat de Kerk aan zoo weerbarstige en afvallige kinderen toone, dat zij nog leeft en werkt, en het bestuur kan en durft voeren."

»Als gewoon dienaar der Evangelische Kerk, dat is, der ééne, ware Christelijke Kerk, wier regten onvervreemdbaar zijn, verklaar ik, — en ben van de instemming van honderde geloovige Ambtsbroeders, en van duizende onzer geloovige gemeenteleden overtuigd, — dat de kerkelijke gemeenschap opgeheven is tusschen mij en allen, die, op gelijke wijze als hij, van de Christelijk-Evangelische Kerk zich losmaakten of losmaken zullen."

»In overeenstemming hiermede verklaar ik eindelijk, dat ik, bij iedere gelegenheid die zich aanbiedt, dien ten gevolge besloten zijnde te handelen, noch als Christen met Wislicenus en zijne medgezellen de Heilige Sacramenten zal houden, noch hem in zijne betrekking als Leeraar erkennen zal; — zoo waarlijk helpe mij God Almagtig."

»Om deze verklaring te voltooijen, plaats ik mijnen eenvoudigen, doch tot dus ver onbesprokenen naam hieronder, bereid om den smaad te dragen, die aan de getrouwe bekentenis der Kerk door hare verachters toegedragen wordt, en ter verantwoording aan ieder een bereid: gedachtig zijnde aan het woord onzes Heeren: » zoo deze zwijgen, zullen de steenen haast roepen."""

Heringsdorf, 26 Aug. 1844. Friedrich Liebetrut,
Dienaar te Wittbrietzen.

Ter zijde van den kerkelijken redenaar Wislicenus zijn ook anderen, zelfs met geschriften opgestaan om hem te on-

dersteunen (Ev. K.-Z. s. 593, u. f. 601, u. f.) Zekere Predikant König te Anderbeck stelde een geschrift op: *het regte standpunt* geheeten, waarin hij zijne Protestantsche vrienden voor »zijne Germaansch-Christelijke Kerk" oproept, en ronduit verklaart: »onze afval van het oude kerkgeloof — nu ja, »die mag aangenomen worden: de mijne ten minsten als zeker." »Het oude kerkgeloof met deszelfs ontuig van leerstellige »Godgeleerdheid is, voor zoo ver zulks allen Protestanten ge»meen moet zijn, voor altijd opgeruimd." En beweeren deze helden den geest van de Geloofsbelijdenis der Apostelen te behouden, wij ijzen terug voor hunne verklaring van 't Geloofsartikel: *ontvangen van den Heiligen Geest, geboren uit de maagd* Maria.

Deze Prediker König verwerpt het gezag der Heilige Schrift, en spot met de leer der regtvaardiging alleen door het geloof. Verder spreekt hij van »zich tot de zuivere bron des Evangelies alleen te wenden," en straks daarop van »het eenvoudige woord van Christus," en toont bij tegenstelling »hoe hij over de Schriften van Profeten en Apostelen" denkt. Ten overvloede laat hij volgen: »Jezus heeft geen geschriften nagelaten; honderd jaren verliepen, eer hier en daar fragmenten zijner levensbeschrijving en leere te voorschijn kwamen; zoowel uit de Heidenen als uit de Joden kwamen zijne belijders over; was het dus wonder, dat reeds vroeg uit het Joodsche priesterlijke Geloofsbegrip en uit de Heidensche Godenleer veel zich onder het Christendom vermengde enz. Om nu het »Joodsche" en »Heidensche" uit de Heilige Schrift af te scheiden (b. v. de leer van Jezus zoendood en van de Heilige Drieëenheid) en het »eenvoudige woord van Christus" uit dat stof uit te ziften: daartoe moet, als lang beproefd hulpmiddel — nu, wat anders dienstig zijn dan de *rede*, de *wetenschap*, de *kritiek?* in één woord, de Geest. Welk een geest, daarover laat de Pred. König ons niet lang in twijfel: den Heiligen Geest meent hij niet. »De tijdgeest," zoo spreekt de man, »is onoverwinnelijk; waarover *deze* het oordeel uitspreekt, valt, al heeft het nog zoo hoog gestaan. Die tegen dezen geest ingrijpt, verhoogt slechts zijne kracht, en wordt weldra met schrik gewaar, welk een ongerijmde zaak het is,

tegen den stroom op te roeijen, en tegen de openlijke meening zich te verzetten." Van een door den geest des tijds opgedischt Evangelie geldt gewisselijk wat hij zegt: » Het Evangelie van Jezus is niet anders, dan de weêrklank onzer Rede." — Heil ons, leden van Christus Kerk, die gelooven en daarom niet vallen; die geenszins den tijdgeest als onzen Regter erkennen, veel minder als den Regter van het Woord Gods: want wij weten wat de Apostel Johannes zegt: Geliefden, gelooft niet eenen iegelijken geest, want enz. (1 Joh. IV: 1 en verv.). Maar in welk eenen beklagenswaardigen toestand bevinden zich die arme aanbidders van den tijdgeest: wanneer deze over hun de schouders ophaalt, en hun het noodlottige » verouderd" onverbiddelijk toeroept — en er bijvoegt, » waarover hij het vonnis uitspreekt, dat valt;" namelijk zoo het vleesch van zijn vleesch is.

De lezer moge nu hiernaar afmeten wat eene verzekering als deze, dat Jezus woord hem heilig en dierbaar is, en dat hij » op het Euangelium steunt (fusse)," in König's mond te beteekenen hebbe. Slechts wanneer men » steunen (*fussen*) in den zin van *met voeten treden* verstaat, bevat deze laatste bewering waarheid. Zich zelf met ieder bladzijde der Schrift, zich met wat de Apostel Paulus eenvoudig » zijn Evangelium" noemt, in openbare tegenspraak te weten en echter te beweren, » dat men met den geest des Evangelies van kindsbeen af vertrouwd is," dat is juist zoo onbeschaamd en oneerlijk, als om eerst al wat Luther als den adem des levens ook voor de door zijne dienst vernieuwde Kerk beschouwd heeft aan haar te ontnemen, en dan, met König, echter te zeggen: » Ik zweer niet bij Luthers woorden, maar bij zijnen geest." Zoo springen deze lieden met den eed om!

Welk eene geloofsbelijdenis nu de nieuwe » Germaansch-Christelijke Kerk" die König stichten wil, van hem verkrijgen zal, en dat die belijdenis alle bestaande Christelijke belijdenissen weêrspreekt, gevoelt ieder reeds vooruit.

» De eenvoudige, eeuwige Grondstellingen der waarheid, der zedelijkheid, de vrijheid des geestes, welke niemand duidelijker, schooner, treffender uitgesproken heeft, dan Jezus" — o, wanneer deze lieden den Heer Jezus loven,

dat is de meest grievende smaad Zijnen heiligen naam aangedaan! — »de vrije geest, die zich niet kluisteren laat," »de volledigste geloofs- en gewetensvrijheid" en dergelijke meer — dat zijn zoo al de goederen dezer nieuwe Kerk. »Wie »Jezus als den besten leidsman tot God aanneemt, die is een »Christen, dat is de hoofdzaak!" — Voorts verneme men dat hij de apostolische uitspraak *God geopenbaard in het vleesch* en hare eenvoudige, bekende uitlegging, als *aan waanzinnigheid grenzend* verklaart. Nu verschijnt ook de volgende stelling in haar ware licht: »Hoe gemakkelijk ware het, ons »allen in ééne kerk vereenigen, en het Luthersche, het Ge»reformeerde, het Roomsche principe te doen wegvallen."

Vraagt men hem nu rekenschap over zijne hoop dat de ware Evangelische Kerk vallen, en op hare puinen zich de zijne verheffen zal, zoo is hij daartoe op deze wijs bereid: »Het is zelfs van verre niet te vermoeden dat deze denkwijs (die der Christenen welke getrouw aan de Evangelische belijdenis der Kerk zijn) ooit de algemeene zal kunnen worden, »en ik geloof een goed werk te doen, door de gronden voor »hetgeen ik beweere te ontwikkelen." Zij zijn verschillende in getal: »1°. De beslissendste en magtigste tegenstander onzer par»tij is *het gezonde menschenverstand*." Met verwisseling van het woord *gezond*, kan men dat wat juist het tegendeel daarvan uitmaakt, kan men zijne stelling toegeven. 2°. Onze vroomen weten niet wat zij willen. Hierin is wel iets dat wij ter harte mogen nemen. Ja, wij moeten ijveriger bidden en arbeiden voor de regte eenheid, opdat wij niet vallen in den strik van hen die ons lasteren. Wij moeten niet streven naar den droom eener uiterlijke eenheid, maar eensgezind trachten te worden in het woord der waarheid, den rigter der gedachten en van den zin des harten. Maar, God zij geloofd, door Zijne Genade zijn wij één in 't uitbrengen van eene eenstemmige getuigenis tegen de verloochenaars van ons allerheiligst geloof, zooals deze König er één is; in den broederlijken strijd, dien wij met elkander voeren, scherpen wij onze wapenen, gegrond in Gods heilig woord, tot vereende verdediging onzer dierbare Kerk tegen hare verwoesters. »Eensgezind zijn ze," zegt König, »in hun haat tegen ons;" — nu, deze haat

heilige de Heer, Hij vervulle zijne leden met brandende liefde tot Hem, hun hoofd, en tot zijne duur gekochte gemeente, met heiligen ijver voor zijn huis, opdat zij zich altijd mogen toeëigenen, wat van Hem geschreven staat, » de smaad» heden der genen die U smaden, zijn op mij gevallen." (Rom. XV: 3).

B.

D. 10 Sept. 1844 plaatsten drie Leeraars, te *Briest*, *Dreusen* en *Bertilon*, de hierna volgende verklaring tegen Wislicenus en de zijnen (Ev. K.-Z. Oct., s. 630).

» De Heer Wislicenus te Halle heeft, luidens zijne verklaring in de vereeniging der zoogenaamde Protestantsche vrienden te Köthen, zich van de algemeene Geloofsbelijdenis der Christelijke Kerk losgemaakt. Daaruit volgt, dat, bijaldien hij niet willens en wetens een huichelaar zijn wil, hij zich ook van het kerkgenootschap heeft losgerukt, dat van den aanvang af tot heden toe deze Belijdenis als de hare erkent. Dit Kerkgenootschap nu is geen ander, dan de Christelijke kerk."

» Ondergeteekenden gevoelen zich derhalve, als leden en dienaars dezer Kerk, verpligt dit denkbeeld niet alleen te koesteren, maar ook duidelijk uit te spreken, en, als een noodwendig gevolg der verklaring van Wislicenus c. s., van hunne zijde, in den naam der Kerk, waartoe zij behooren, te verklaren:"

» Wij kunnen Wislicenus en de zijnen, die het geloof der Kerk verloochenen, voortaan niet meer als Leden der Kerk, als Christenen, en derhalve Wislicenus zelven, op grond zijner eigene, hem losmakende verklaring, veel minder nog als herder der Evangelische Kerk en ambtsbroeder erkennen, en protesteren tegen het erkend worden van hem als zoodanig door anderen, tot hij boete doe en tot het geloof en de belijdenis der Kerke terugkeert, waartoe God de Heer hem helpe."

Over de Köthener Vereeniging, want eene *Conferentie* (waar ieder iets bijdraagt) kan men ze niet noemen, nog enkele wenken. Die aanvoerders, welke, wanneer men zelfs de *dii*

minorum gentium mederekent, niet boven 20 of 30 bedragen, kramen dermate hunne wijsheid uit dat er geene gelegenheid is tot redenwisseling. Zoo staan deze *leeraars des volks*, en alles hoort zwijgend naar de wijsheid — of bekrompenheid — dezer »denkers." En toen de Pred. Uhlich zich verstoutte zijne rede eenmaal met de woorden te sluiten: »God geve dat wij spoedig van de Apostolische geloofsbelijdenis (de XII Geloofsartikelen) bevrijd mogen worden," was er in geheel de verzameling naauwelijks één die hierop *Amen* zeggen durfde. (Ev. K.-Z. s. 647).

Op de beslissende ontkenning van *Köthen*, zoo luidt het in een volgend stuk, moet een beslissende beaeming onzerzijds volgen. De stoute tegenspraak tegen de Schrift en de Kerk moet door eene openlijke mannelijke bekentenis, waarbij men God meer vreest dan de menschen, beantwoord worden. Zoo slechts kan de openbare afvalligheid van gestorvene leden der Kerk haar tot zegen gedijen. (Ev. K.-Z. s. 665).

Eene nieuwe verklaring tegen Uhlich, Wislicenus c. s. van de maand September, (s. 679, u. f.) luidt dus: Wij ondergeteekenden, Dienaars der Kerk, gelezen hebbende met hartelijke deelneming de, boven voorkomende, verklaring van onzen ambtsbroeder Liebetrut, (bl. 6—9), terwijl wij hem voor zijne openhartige, trouwe liefde voor de Kerk, eene liefde die ons gesterkt en verkwikt heeft, broederlijk danken, leggen tevens de volgende bekentenis af:

»Daar de Predikant Uhlich van Pömmelte, den 29 Mey l. l. te Köthen de Christelijke grondwaarheden van de Erfzonde, de verzoening door Christus bloed, de Drieëenheid en de Godheid van Christus openlijk verworpen; de Pred. Wislicenus van Halle, plegtig ter zelfder plaatse verklaard heeft zich van de Heilige Schrift los te maken, en zijn wijken van de Apostolische geloofsbelijdenis vrank en vrij uitdrukt; de Pred. König te Anderbeck, in zijn geschrift: »*het regte standpunt*," de beide grondpilaren van de Christelijke leere des heils, de leer van de zondige verdorvenheid des menschen en van de regtvaardiging door het geloof aan de verdiensten van Christus,

openlijk bespot heeft: zoo zullen wij deze drie mannen, met de medgezellen hunner dwaalleer, voortaan niet meer als ware dienaars der Evangelische Kerk erkennen."

»Met diepe smart over hun doen en drijven, waardoor zij — zooveel in hun vermogen is — de wijngaard van Christus verstoren, verklaren wij, dat zij, bijaldien niet de zware aanklagt van huichelarij hen regtvaardig treffen zal, gehouden zijn, hun kerkelijk ambt te verlaten, door welks waarneming zij, krachtens de kerkelijke bepalingen, leerpunten moeten erkennen, die zij van den anderen kant openlijk wederspreken en smaden."

»God verleene hun Zijne genade, dat zij ontkomen uit den strik des duivels, en boete doen, en erkennen Jezus Christus, wiens heil zij thans verwerpen, zonder te weten wat zij doen."

7 October 1834. De Predd. te *Saatske* en *Techow*, en *Mertensdorf* in de Pruiss. Provincie *Priegnitz*; die van *Walkow* en *Alt Ruppin* in het Graafschap *Ruppin*; die van *Wansdorf* bij *Spandow*.

Een ander Leeraar, en wel uit de Pruissische Provincie *Saksen*, zegt (in hetzelfde N°.): het is schande voor onze Provincie, dat dusver niemand dan Dr. Guericke, Hoogl. te Halle, zich openlijk tegen deze sectenmakers verheven heeft. Er moest trouwens één protesterend geroep door geheel Pruissen rondgaan. Want waarom gelukt het den vijand, onkruid op den akker te zaaijen? Omdat de bewakers des akkers, de kerkelijken, slapen. En dat geschiedt, dewijl wij *de eerste liefde* verlaten hebben (Openb. II)! — En straks daarachter, volgt op hetzelfde blad, eene en andere getuigenis; waarvan de eerste dus luidt:

»Met een diep smartgevoel over de kerkelijke verwoestingen, welke de jongste uiteenzetting van het Rationalisme door de, gestadig stouter en meer ongehinderd optredende, en de grondleeringen der Evangelische Kerk verwerpende, Vrienden des lichts, in de hoogere en lagere kringen des volks reeds aangerigt heeft; met smartgevoel om het vermeerde-

rend jubelen onzer Roomsch-Catholieke landgenooten over de onderlinge oplossing der Evangelische Kerk, die door dergelijke stappen maar al te veel bevorderd wordt, — hebben de ondergeteekenden, door hun geweten gedrongen, zich verecnigd, om in 't aangezigt van vriend en vijand te bekennen:"

»1. Dat zij in het onbeweeglijk vasthouden aan de grondbeginselen der Evangelisch-Protestantsche Kerk, met Gods Woord en hunne geloofsschriften overeenkomstig, tegen de verkondigde dwaalleeringen dier zoogenaamde » vrienden van dat" valsche »licht," dat zoo oud als de zonde en een verwoestende brand onder de kudde is, met den meesten nadruk protesteren."

»2. Dat de ondergeteekenden de verleidde gemeenten onder gebed en tranen voor gindsche dwalingen broederlijk waarschuwen; en

» 3. In 't aangezigt der Roomsch-Catholieke Kerk zich willen dekken door de getuigenis, dat die vrienden des lichts, welke door de verwerping der grondleerstellingen van de Evangelische Kerk: zooals daar 'zijn, die van het opperste gezag der Heilige Schrift in geloofszaken, die van de regtvaardiging alleen door het Geloof aan de door Jezus volbragte Verzoening, van de Drieëenheid, van Christus Goddelijke natuur, van het aangeboren verderf des menschen, van de Kerk en andere leerstellingen, met welke zij, van hunne zijde, erkend hebben niet in te stemmen — zelve zich van de Evangelisch-Protestantsche Kerk hebben losgemaakt, en als sectenmakers te beschouwen zijn: 'zooals dergelijke, van der 'Apostelen tijden af, in alle afdeelingen der Kerk geweest zijn."

»Terwijl de ondergeteekenden den getrouwen, en zich voor de Kerk zoo verdienstelijk makenden strijder, Prof. Guericke (boven, blz. 3, 4), en den Eerw. Liebetrut (boven, blz. 6—9) voor hunne verklaringen, dankbaar de broederhand reiken, bidden de navolgende personen den Heer op het ootmoedigst, dat het Hem behage de afgevallen leden Zijner Kerk te heelen en terug te brengen, de zieklijke te sterken, de nog gezonde te bewaren, en bevelen de gezamenlijke duurgekochte Christenheid aan de altijd nieuwe zegen en genade des Almagtigen."

Sept. 1844. Tien Predikanten, in de Gemeenten van *Leitzkau*, *Osterweddingen*, *Barby*, *Markt-Alvensleben*, *Emden*, *Dorf-Alvensleben*, *Neuhaldensleben*, *Irxleben*, *Süplingen* en *Vahldorf*.

Eene nieuwe verklaring tegen de Lichtvrienden, welke en talrijker is en uit aanzienlijker gemeenten zich tegen hen verheft, volgt hierop onmiddelijk (Ev. K.-Z. Oct. s. 675 u. f.) en luidt als volgt:

Daar de Prediker Uhlich in de Pinksterbijeenkomst der zoogenaamde Protestantsche Vrienden des Lichts te Köthen, de groudleerstellingen der Christelijke Kerk, van de erfzonde, de verzoening door het bloed van Jezus Christus, de Drieëenheid en de Godheid van Christus openlijk verworpen heeft; daar verder de Prediker Wislicenus terzelfder gelegenheid verklaard heeft, dat zijne leer zich bepaaldelijk kenmerkt door niet met de Heilige Schrift overeenkomstig te zijn (*Schriftwidrigkeit*), en hij van de Apostolische geloofsbelijdenis uitdrukkelijk is afgegaan; daar eindelijk de Prediker König in zijn verweerschrift voor de Protestantsche vrienden, *Het regte standpunt* geheeten (zie boven blz. 10), den grond der Evangelische leere des heils, namelijk de leer van het natuurlijk verderf des menschen (de erfzonde) en van de regtvaardiging, door het geloof aan Christus verdiensten, verloochend, ja gelasterd heeft: — wij daarentegen de waarneming van het Evangelische Predikambt met zulk eene openlijke verloochening van en hoon jegens de leerstellingen der Kerk voor volslagen onvereenigbaar houden — zoo verklaren wij,

dat deze mannen *bij hun zelve*, naar des Apostels woorden (Tit. III: 11) *veroordeeld*, en werkelijk uit de Kerk en uit derzelver dienst uitgevallen zijn, en wij hen derhalve als regtmatige kerkendienaars voortaan niet erkennen zullen.

Doch de Heer bekeere hen door Zijne genade van de dwaling hunnes wegs: dat zoude ons tot ware vreugde zijn.

Jüterbog, d. 9 Oct. 1844.

Vier Predikanten aldaar, drie bij *Jüterbok*, drie andere Leeraars te en bij *Lückewalde*, voorts te *Berlyn*, *Wittenberg*, *Stolzenhain*, *Zaugwitz*, *Selchow*.

Hierop volgt eene verklaring van andere leeraars in deze zelfde zaak.

Alhoewel altijd bereid ter verantwoording aan een ieder, die rekenschap van ons afeischt van de hope die in ons is meenden wij dus verre, aan dezen eisch des Apostels te voldoen door de openhartige bekentenis onzes geloofs voor de gemeente, en de openbare verdediging van ons kerkgeloof aan hen alleen te moeten overlaten, die door bijzondere gaven van omhoog zich daartoe geroepen gevoelen. Doch, bij het opzien dat de zoo openlijk uitkomende vijandschap van de *vrienden des lichts* tegen de Belijdenis onzer Kerk, ook onder de leeken, vooral in de steden, begint te maken, schijnt het ons de pligt van allen, welke aan die Belijdenis vasthouden, rond voor dezelve uittekomen. Zoo lang de kerkelijke Besturen nog zwijgen, moeten de afzonderlijke leeraars, en, wijl de aanzienlijken onder onze godsdienstige leden zich niet hooren laten, moeten de kleinen spreken, opdat niet ten laatsten de steenen haast roepen zouden. Daarom verklaren wij hierbij openlijk:

Te gelooven, te erkennen en te leeren, dat de Prophetische en Apostolische Schriften des Ouden en Nieuwen Testaments de eenige en ten volle geldende bron des geloofs zijn;

wij zijn eenstemmig in onze erkentenis aan de Luthersche Geloofsbelijdenis, als wij vasthouden aan hare hoofdleer van de regtvaardiging door het geloof;

als wij gelooven in den Drie-eenigen God, aan de ontvangenis des Heeren door den Heiligen Geest, Zijne geboorte uit de maagd Maria, en aan de verzoenende kracht Zijns doods.

Spandow, 10 Oct. 1844.

Een Predikant aldaar, een Diakonus (Opziener) aldaar, en een Predikant op een naburig dorp (*Falkenhagen*).

En in n°. 86 lezen wij de navolgende getuigenis:

In de vergadering der *Lichtvrienden* te Köthen, d. 29 Meij gehouden, heeft men zich tegen erfzonde en verzoening, tegen Christus goddelijke natuur, tegen zijne wonderbare ontvangenis en geboorte, tegen het goddelijke gezag der Heilige Schrift schaamteloos verklaard, en op de afschaffing der Apostolische Geloofsbelijdenis aangedrongen. Vooral is het de Prediker Wislicenus uit Halle, welke tegen de waarheden van ons heilig geloof zich aldaar op het ondubbelzinnigst heeft uitgelaten.

Dit heeft ons allen met groote droefheid vervuld. En wat ons zoo diep en smartelijk treft, dat verklaren wij ook en leggen het voor de wereld open, opdat het ons zelven zij tot meerdere vereeniging in het geloof, anderen geloovigen wellig tot sterkte, troost en vreugde.

Wij leggen ronduit onze getuigenis af tegen het leeren en drijven van Wislicenus, van den Prediker König te *Anderbeck* en van allen, hun gelijk. Wij herinneren aan het woord des Apostels (Gal. I: 8, 9) opdat zij bedenken en overwegen, op welken weg zij gaan, hoe ligtzinnig en eigenmagtig zij uitspraak doen over de heiligste aangelegenheden, over de verhevenste raadsbesluiten en werken der Goddelijke Wijsheid en Ontferming; hoe gevoelloos zij hun, dien zij den weg naar den hemel moeten wijzen, juist datgene ontrooven, wat alleen in het leven licht, kracht en vrede en in den dood troost geven kan; welke zware verantwoording zij op zich laden voor hunnen jongsten dag, die gewis voor hen ook zal aanbreken.

Tevens smeeken wij God, dat het Hem behage naar den rijkdom Zijner genade ons met alle kracht toe te rusten, opdat wij behouden wat wij hebben, opdat wij door woord en daad, door leven en dood, overal en altijd getuigenis mogen afleggen voor onzen Heere Jezus Christus, den Zone Gods en den Heiland der wereld, die overgeleverd is om onze zonden en opgewekt tot onze regtvaardigmaking. Hij zij geloofd in eeuwigheid.

En Ulieden, onze geliefde Broeders, die verre en die nabij zijt, vooral die den afval in uw midden ziet, u sterke de Heer tot eene ronde en openlijke belijdenis en kampstrijd.

De gezamenlijke twaalf leden der Synodale Vergadering te *Neustadt-Eberswalde* (in *Brandenburg*).

Zoo zien wij reeds eene geheele Synode of Kerkelijke vergadering eenstemmig hare getuigenis hier afleggen. En, gelijk vroegere onderteekeningen ons op verschillende plaatsen in de Pruissische Provintien *Saksen*, *Brandenburg* en *Pommeren* wezen, zoo volgt nu (*) uit *Pruissen* zelve, uit *Dantzig* en hare omstreken, eene belijdenis, welke in de navolgende bewoordingen vervat is, en tegenover de stoutheid der Lichtvrienden, het nog van de vorige betuigingen in uitgewerktheid schijnt te winnen.

» Wij ondergeteekende, leeraars der Evangelische Kerk van Jezus Christus, voelen ons door de kracht der eeuwige Waarheid, die eenig en alleen Gods Woord ingeeft, in hart en geweten gedrongen, en door onze heilige verpligting, welke wij tot trouw aan Gods Woord, bij onze ordening, voor den Heiligen Drieëenigen God en voor zijne gemeente plegtig en opregtelijk bezworen hebben, verbonden, om in het aangezigt van dienzelfden God voor de ons door Hem toevertrouwde Gemeenten en voor geheel de Christenheid van welke Geloofsbelijdenis ook, eenvoudig en klaar de getuigenis af te leggen:"

» 1. Dat wij de zoogenaamde godsdienstige grondstellingen en beweeringen, welke onlangs in verschillende plaatsen, te Köthen, Leipzig, Halle, Magdeburg, Königsberg en elders, door de hoofden der zich noemende Lichtvrienden luide verklaard zijn en bij voortduring uitgesproken worden (†), en die men aldaar als eene bijzondere, hoogere Goddelijke waarheid wil laten gelden, nimmer als Evange-

---

(*) Blz. 708 en verv.

(†) Hoofdzakelijk komen ze neder op 1. de *verwerping* der Heilige

lisch-Christelijke waarheid en licht, noch als een voorwaartschen stap in de Evangelische kennis en tot haar loutering strekkende, erkennen, maar veel meer als eene beklagelijke dwaling en treurige duisternis, als een gevaarlijken terugkeer tot het Heidendom beschouwen. Dientengevolge getuigen wij bij dezen openlijk en plegtig daartegen, en zullen die grondstellingen, door de kracht die God ons verleend heeft, met de wapenen Gods blijven bestrijden."

»Wij verklaren in het bijzonder, dat de stellingen, die aan den voet dezer bladz. zoo even door ons vermeld zijn, welke men den 29 Meij te Köthen gehoord heeft, en die sedert meer en meer verbreid worden, even zeer volslagen gebrek aan kennis der Heilige Schrift, en ongeschiktheid tot het doorgronden harer eeuwige waarheid, als onbekendheid met de menschelijke natuur verraden, en daarenboven een onvergeeflijk gemis aan historische kennis; daar trouwens ieder goed onderrigte weet, hoe juist dezelfde oppervlakkige woorden, van de grondvesting des Christendoms af tot in onze dagen toe, door verschillende tegenstanders der waarheid geuit en ijverig verbreid, maar ook altijd door de *ware* vrienden van het hemelsch licht overwinnend wederlegd en weldra van zelve vervallen zijn."

»2. Verder verklaren wij, dat, dewijl het openlijk veldwinnen dier gevoelens alle Christelijke waarheid dreigt op te heffen en te vernietigen, en daar derzelver opzettelijke verbreiding bij den grooten hoop tot een ruw, een van God verwijderd bestaan geleidt, waardoor de grond van Christus Kerk

---

Schrift, als van het ware *Woord Gods;* 2. de *verloochening* van Jezus Christus, als *den Zoone Gods;* 3. de *verwerping* der leer van de *aangeboren verdorvenheid* des menschen; 4. de *verwerping* der grondstelling van de *regtvaardiging* des zondaars alleen door het geloof in Jezus Christus; 5. de *verwerping* der leer van de *persoonlijkheid des Heiligen Geestes*, en daarentegen de *verheffing* der menschelijke *rede* of des verstands, als onbepaalde rigteresse in Goddelijke en menschelijke zaken; 6. de *verwerping* der door geheel de Evangelische Kerk erkende *Augsburgsche Geloofsbelijdenis.*

Pacific School of Religion

ondergraven, haar welgeregeld en zegenvol bestaan geschokt; haar innerlijk leven, haar vrede, hare kracht bedreigd wordt,— wij Wislicenus, en alle leeraars die zijne gevoelens omhelzen, slechts als zulken aanzien, die zichzelven opzettelijk niet alleen van de gemeenschap der Evangelische Kerk losgemaakt hebben, maar die Christus Kerk zelfs zoeken te verwoesten, om op hare puinen een gebouw van menschelijke willekeur op te rigten. Dien ten gevolge houden wij, als trouwe dienaars der Apostolisch-Euangelische Kerk, als wezenlijke *vrienden* van het Goddelijk *licht* en der goede orde, ons verpligt, henlieden, en allen, die in gelijken geest gezind zijn, leeren en handelen, als openlijke vijanden onzer heilige Kerk te beschouwen, en hen noch als levendige leden derzelve, noch in 't bijzonder als regtmatige dienaars van Gods Woord te erkennen, tot dat zij, door den Heiligen Geest tot ware boete gedreven, hunnen verderfelijken weg als strafbare dwaling, vol berouw en even openlijk bekennen, als zij tot hiertoe hunne beweeringen, die tegen Christendom beide en rede aandruischen, hebben staande gehouden; — waartoe God hun Zijne genade verleene."

» 3. Wij verklaren, eindelijk, dat wij vast gelooven, dat slechts door een openlijk verklaarden afkeer van zulke verkeerdheden en eene vereenigde Geloofsbelijdenis der Goddelijke waarheden, van de zijde van 's Heeren trouwe dienaren en zijner Kerke, verbonden met liefdevolle en onophoudelijke voorbede voor die zwakke, dwalende en afgevallene Broeders, de zekerheid, de redding, de loutering van het heiligdom der Kerke waarlijk bereikt kan worden."

Geschreven, den 18 October 1844, door twee Leeraars en een Opperdiaken in *Dantzig*, en een Predikant bij *Neustadt*, in *West-Pruissen*.

Hierop volgt nog de volgende getuigenis:

De verklaring der Leeraars te *Jüterbok* (*) is zoo geheel uit ons hart geschreven, dat wij ons gedrongen gevoelen,

(*) Hiervoor, blz. 17, 18.

van geheeler harte openlijk die te beaemen, en in den naam van Jezus Christus mede plegtig te verklaren:

»Dat Wislicenus en de zijnen door openlijke verloochening en beschimping der grondstellingen van onze heilige Christelijke Kerk, naar het woord des Apostels zichzelven veroordeeld (Tit. III: 11) en werkelijk uit Kerk en kerkedienst zich verwijderd hebben, en dat ook wij derhalve hen als ware dienaars der Kerk niet verder erkennen willen: ten zij dat zij boete doen, en de zware zonde der door hun openlijk gegevene ergernis even openlijk bekennen, waartoe God hun door Zijnen Zoon de genade verleene."

»Tevens roepen wij hun en allen die in gelijke verblindheid zijn, ten laatsten het woord der liefde toe, door den Heiligen Geest gesproken: kust den Zoon opdat Hij niet toorne en gij op den weg vergaat, wanneer Zijn toorn maar een weinig zoude ontbranden: maar welgelukzalig allen die op Hem betrouwen."

Wusterwitz, 24 October 1844.

Negen Predikanten te *Stargard* en omstreken (in 't *Mecklenburgsche* en *Brandenburgsche*).

In het 90e n°. van hetzelfde Maandschrift vinden we nogmaals eene verklaring van Leeraars uit *Silezië*n, welke op den gedenkdag zelve der Kerkhervorming, betuigen zich overtuigd te houden van de instemming van velen in hun gewest, en die zich aansluiten aan de vroegere geuitte bekentenissen hunner broederen in *Saksen*, in de *Mark-Brandenburg* en in *Posen*. En tot bewijs van hun goed regt, wijzen zij op 1 Tim. VI: 3, 4, en Rom. XVI: 17, 18.

N°. 92, bl. 731 levert ons gelijkelijk een Protest in dezelfde zaak, uitgegaan op denzelfden herinneringsdag der Hervorming, van vier Leeraars in het *Mecklenburgsche*, op wier hart het woord des Zaligmakers drukte: Wie Mij belijden zal voor de menschen enz., maar wie Mij verloochenen zal, en wat daar meer is. Zij eindigen met het vaste

vertrouwen dat de Heer ook door het drijven dier ontrouwe Leeraars, de eeuwige waarheid van Zijn woord zal staven: „de poorten der Helle zullen mijne Gemeente niet overweldigen."

En onmiddelijk hierop volgt (blz. 732) alweder eene belijdenis van vijf Leeraars in *Silezië* tegen Wislicenus en de zijnen, die, in weêrwil van alle de aanvallen op hem, nog niets van zijne stellingen teruggenomen heeft, en zoodoende voortgaat de Kerk te schandvlekken, waarvan Jezus Christus is de uiterste hoeksteen, en zich op eene ongehoorde wijs te vergrijpen aan de heilige Majesteit van den Koning aller Koningen, den Heer der Heeren, aan Hem, die is de waarachtige God en het eeuwige leven.

In het 93e n°., bl. 739, vinden wij eene klagt van *negen* Predikers, waaronder een Superintendent, te *Selchow*, over den diepen val eener Kerk, in welke Leeraars met de bovenvermelde dwaalleeringen openlijk durven optreden, ja die reeds geruimen tijd in gedrukten geschrifte hebben verspreid en zij uiten daarna de bede dat het Gode behage allen goedgezinde leden zijner Gemeente de oogen te openen, opdat een ieder, zoo Leeraars als Gemeenten, boete deden, de schuld als eene aan allen gemeene erkenden, en een ieder in zijne eigene zonde, zijne menschenvrees, zijn lust om menschen te behagen, in zijne hoogmoed en zijnen vleeschelijken zin, in zijn gemis aan innige liefde Gods en des naasten, de oorzaak opmerke van dezen diepen val der Kerke, en hulpe zoeken moge bij Christus, onzen Heer.

Zij smeeken ten slotte den Heer dat Hij zich over Zijn volk erbarme, en allen Zijnen knechten eenen moedigen geest geve, om te getuigen tegen alle werken des Duivels, zoodat het Hem behage onze ellende te gedenken, onze zonden ons te vergeven en zijn volk weder Zijnen vrede te verleenen.

Straks daarna zien wij, op blz. 740, de verklaring van vijftien, te *Beeskow*, in *Brandenburg*, bij *Frankfort aan den*

Oder, in eene pastorale Conferentie vereenigde Predikers. Zij betuigen, den 6 Nov. 1844, hunne diepe afkeuring, in de eerste plaats voor de stellingen van Pastor Wislicenus, en laten daarop volgen: nog dieper smart het ons in het geschrift van den Prediker König, *Het regte standpunt* getiteld, te lezen, hoe hij zich met spottenden overmoed van de belijdenis *dier* waarheden ontslaat, waarop onze Evangelische Kerk gegrond is. Hoe de genoemden, en die met hen instemmen het, al is het maar voor hun eigen geweten, kunnen verantwoorden, Dienaars der Evangelische Kerk te blijven, terwijl zij zonder schaamte zich van hare gemeenschappelijke belijdenis ontslaan, weten wij niet; maar, wanneer König zich op de talrijkheid van zijnen aanhang verheft, en daarmede het, naauwelijks volgens hem in het oog vallende kleine hoopje van diegenen schijnt te willen dreigen, die aan hunne Evangelische belijdenis vasthouden, zoo willen wij hem plegtig verklaren dat hij ons daarmede niet verschrikt. Wij weten in Wien wij geloven, op Wien wij ons vertrouwen vestigen, op Hem die Zijne woorden zal blijven waar maken: » de poorten der Helle zullen Mijne Gemeente niet overweldigen." Een ieder, die den Heer en Zijn Evangelie verloochent, zie toe, dat hem niet wedervare, wat de Apostel (Rom. I: 22) verklaart.

Nog eens vinden wij eene treffende verklaring, in 't 95e nummer, blz. 759, en wel, van zestien Leeraars uit een platteland sring (Land-Diöcese) bij *Berlijn* zelve; waarin ook het volgende voorkomt: dat, daar de Godheid des Heeren Jezus Christus op de meergemelde Vereeniging in Mey l. l. verloochend geworden is, ook tevens daardoor het algeheele Goddelijk gezag der Heilige Schrift, en de daarin voorhandene, alleen zekere grondslag onzes heils voor tijd en eeuwigheid verworpen is. Want wie Christus Godheid loochent, heeft, naar onze Evangelische kennis, ook geen waarborg voor de waarheid zijner leer, heeft in Christus lijden en dood geen grond zijner verlossing en vergeving van zonden, mist derhalven ook alle kracht Gods tot heiliging des harten, noch bezit, in en door Christus verrijzenis en hemelvaart, de

zekerheid zijner eigene opstanding en des eeuwigen levens in de gemeenschap met zijnen Heer. Wie nu dit alles niet heeft noch kent, kan ook anderen daartoe niet leiden, maar bevindt zich in eene dwaling, zoowel allergevaarlijkst voor hem zelven, als voor hen die aan zijne zorge zijn toevertrouwd. Wij gevoelen ons derhalve ten sterkste de verpligting opgelegd, voor deze dwalenden te bidden, dat het den Heer behage hen spoedig te verlichten en door zijnen Heiligen Geest tot kennis der waarheid te brengen, die alleen ter zaligheid leidt. Slechts in een levendig geloof aan Jezus Christus, den eeniggeboren Zoone Gods, is het heil, de regtvaardiging en redding van alle stervelingen; slechts in Hem is de zegepraal te vinden die de wereld overwint, het hart van zonden reinigt en een nieuw heilig leven in ons verwekken kan; hij slechts wien de Zoone Gods vrij maakt, is waarlijk vrij, verlost, vrijgemaakt van de zonde, de dood en het geweld des Duivels, en erlangt dan eerst de magt, in Christus rijk onder Hem te leven en eenmaal Hem te dienen in altijddurende geregtigheid, onschuld en zaligheid, gelijk de Heer opgestaan is van de dooden, leeft en regeert in eeuwigheid met God, zijnen Vader.

Enkele bladzz. vroeger (756—759) meldt ons de Redactie des Tijdschrifts, uitvoerig, wat toch eigenlijk de Prediker König in het 2de stuk van zijn *Regte standpunt* zich vermeet te verklaren. Hij, de man, die luide verklaren durft, dat de stem des volks in Godsdienstzaken de stemme Gods is, spoort met zijne daden datzelfde volk meer en meer aan om door hunne handelingen den Heer der Gemeente als toe te voegen: » Wij willen niet dat deze over ons Koning zij."

Hij is het, die den Bijbel verwerpt, en zich verheugt boven een Boek verheven te zijn, dat op Goddelijk gezag geen aanspraak maken kan, — omdat de *wetenschap* zich aan hetzelve ergert en zich daarmede niet kan vereenigen. Voorwaar, dit is wel de valschelijk gezegde wetenschap! (1 Tim. VI. 20).

Hij, de man die den sleutel tot alle Godskennis, de erkentenis, een zondaar te zijn, verwerpt met de overmoedige woorden: » ik vreeze niet voor den toorn Gods."

Hij, die slechts uit den Bijbel, tot school- en volksgebruik » uittreksels" gebruikt wil hebben, en wel louter van zedekundigen aart. Nog weinig tijds en hij en de zijnen zullen eene verzameling van zedeleer uit de werken van alle Vrienden des lichts, van Confucius af tot op Pastor König toe, den volke voorleggen. Dat zal een boek des lichts zijn, zonder eenige verborgenheid, zonder erfzonde, zonder verdiensten van Christus, zonder eeuwige verdoemenis enz.!

Nu, König heeft er waarlijk geene schuld aan, zoo de nieuwe Protestantsche Licht-kerk niet tot stand komt. Hij gevoelt zich tot hervormer geroepen, en vergelijkt zich en de zijnen, in zijn geschrift, met Luther, ja zelfs zonder schroom met den Heer Jezus zelven.

Onder de Provinciale Synoden schijnen er te zijn die geheel zich tegen Wislicenus verklaren. De vier en dertig Geestelijken en zestien Ouderlingen van de Westphaalsche Prov. Synode hebben van deze hunne afkeuring doen blijken door een Brief aan de Evangelische Kerken van hun *Bezirk*, welke derhalve van alle Predikstoelen heeft moeten afgelezen worden. Desniettegenstaande komt nog weder afzonderlijk een Leeraar, Möller, te Lubbecke, Regierungs-bezirk Minden, met zijne verklaring tegen de Köthener vrienden voor den dag. (Ev. K.-Z. December, s. 776).

Hoeverre moet het komen, daar reeds in Dec. 1844 door Uhlich eene vereeniging van Protestantsche vrienden gevormd is, welke aandringt op eene vereeniging in Presbyteriën en Synoden: een vorm waarin zij zich vleit de stoffelijke meerderheid te zullen erlangen en daardoor den vrijen loop te geven aan gewetensvrijheid, d. i. aan de vrijheid om in de Kerk de waarheid, waarop de haar kenmerkende belijdenis gebouwd is, te bestrijden. — Zoo men Synoden daarstelt als vertegenwoordigingen van de *meerderheid* der tegenwoordige Gemeenten met wettige magt om besluiten te nemen in kerkelijke zaken, dan erlangt gij, (zegt de Schrijver dezer laatste regelen, Prof. Guericke te Halle, op wien de Lichtvrienden

het vooral geladen hebben), niets minder dan den mensch der zonde (2 Thess. II). (Ev. K.-Z. s. 829).

In den volgenden Jaargang (Januarij, blz. 70) zien wij, hoe, volgens herhaalde verklaring van persoonlijke getuigen, de Predikant Wislicenus zoo ver gaat om het Symbolum der Apostelen bij den *doop* geheel weg te laten, en daartoe eene eigene zeer korte formule durft gebruiken.

Terzelfder plaatse volgt eene opgave, hoe op de onlangs te Magdeburg gehoudene Provinciale Synode, alwaar over de zuiverheid en eenheid der Leere gehandeld werd, de wederkeerige sterkte der partijen zich heeft doen kennen.

Voor het onbepaald gelden der Heilige Schrift als rigtsnoer des Evangelischen Geloofs, d. i. voor het volgens de geschiedenis, Protestantsche grondbeginsel, verklaarden zich slechts $\frac{3}{18}$, terwijl $\frac{15}{18}$ hiervan afweken, en van deze laatste weder $\frac{4}{18}$ de grondstellingen der Vrienden des Lichts huldigden, dat de Schrift alleen rigtsnoer zij, voor zoo verre zij Gods Woord bevat, naar den maatstaf des menschelijken geestes (*quatenus*); terwijl $\frac{11}{18}$ voor eenen middenweg waren.

Bij gelegenheid van de 25jarige viering der Evangelische *Missions-vereeniging* te *Frankfort aan den Mein*, was aldaar tegenwoordig eene Deputatie van de *Evangelische vereeniging ter bevordering van Christelijke kennis en Christelijk leven*, ter zelfder plaatse gevestigd, welke bij die gelegenheid meende, bij een uitvoerig en warm schrijven, te moeten doen blijken van hare voortdurende gehechtheid zoo aan de Augsburgsche Confessie, als aan de Geloofsbelijdenis der Apostelen; en wel in tegenstelling tegen en bij uitdrukkelijke afkeuring van de dwaling der Lichtvrienden. (Ev. K.-Z. Jan. 1845. s. 75 u. folg.)

Nog vinden wij onmiddelijk daarachter (blz. 78), de navolgende verklaring:

» Ondergeteekenden voelen zich, evenzeer als vele andere waarde broederen in verschillende gewesten onzes vaderlands

door ampt en geweten beide gedrongen, om voor God, onze gemeente en geheel de Kerk te bekennen:"

» Dat wij die mannen, welke in den laatsten tijd (gelijk Wislicenus, König en anderen meer) deels in openlijke vergaderingen, deels in gedrukten geschrifte den Bijbel als Goddelijke openbaring en eenige bron en leiddraad van ons geloof verworpen, de Godheid van onzen hooggeloofden Heer en Heiland Jezus Christus stoutweg geloochend en zich van de grond- en hoofdleerstellingen van onze dierbare Evangelische Kerk vrij verklaard hebben, niet meer als getrouwe dienaars dezer Kerk en eerlijke huisverzorgers der Goddelijke verborgenheden kunnen beschouwen en de arme gemeenten moeten beklagen, welke met hunne heiligste nooden en behoeften aan zulke mannen toevertrouwd zijn."

» Doch daar in den tegenwoordigen tijd de afval van het woord des levens en van ons allerheiligst geloof zoo groot en algemeen is, en dewijl de verleidingen tot afwijking van de zaligmakende waarheid voor een iegelijk, die ophoudt te bidden en te waken, zoo gevaarlijk zijn, willen wij, wel is waar, daarmede de dwalingen dier mannen en van alle die hen nawandelen, niet regtvaardigen, maar des te hartelijker en dringender wenschen, dat God hun spoedig verlichte oogen des verstands verleene, opdat zij zich opregt verootmoedigen, het nadeel en de ergernis die zij aangerigt hebben, erkennen en voor de gansche wereld met ons en alle geloovige Christenen bekennen mogen, dat Jezus Christus de Heer zij tot heerlijkheid Gods des Vaders."

Vier Leeraars te *Hammelspring*, *Warthe*, *Rutenberg* en *Lychen*.

Aan welke zich in Dec. 1844 onmiddelijk (blz. 79) aansluiten: acht Predikanten en Diaconen in de *Lausnitz* en *Silezie*.

Wat het aanstaande Pinksterfeest, de eerste jaardag hunner heillooze Vereeniging, baren zal, moet de tijd leeren.

Mr 17 '43